

Gloriós retorn al ruralisme literari

El ruralisme literari català, ara que s'escau el centenari de 'Solitud', travessa una segona edat d'or que, ara com ara, aniria des de 'Pedra de tartera' fins a 'Pa negre', amb nous autors i noves propostes estilístiques. A més, s'ha produït un acte de desgreuatge envers el darrer gran ruralista de principi de segle, Eduard Girbal Jaume. El poeta Enric Casasses apadrina el rescat de la seva obra.

Francesc Pujols engega *La tardor barcelonina*, sorprenent narració plena d'enginy i esmolat humor publicada a la revista *Papitu* l'any 1908 i que ara ha editat en format volum Llibres de l'Índex en edició d'Enric Casasses, gràcies a una iniciativa de Joaquim Auladell, amb aquesta frase antològica: "Jo tenia una gran masia en la muntanya catalana i la vaig cremar." No, Pujols no engega una paròdia de la novel·la rural, ni es pot pensar que *La tardor barcelonina* sigui un atac frontal a la novel·la rural, però la frase sí que sembla un "manifest groc" contra el ruralisme literari que va acabar traient de polleguera els mudats escriptors noucentistes i els poetes de pis, però també la generació dels escriptors i intel·lectuals de la Penya de l'Ateneu Barcelonès, de la qual Pujols era una de les figures principals. Tots ells van arribar a estar tan tips de pagesia literària que l'haguessin prohibit per raons higièniques.

Ara que justament s'escau el centenari de la primera edició de *Solitud*, de Víctor Català, s'han produït dos fenòmens clarament contraris a aquell refús.

D'una banda, des de fa alguns anys, una bona colla d'escriptors no ha tingut cap inconvenient ni cap perjudici a triar escenaris rurals i aplicar-hi les més modernes i imaginatives tècniques narratives, moltes de les quals, renovadores i originals. Haguessin pogut pensar mai els ciutadanistes orsians, per exemple (els principals culpables del fals debat entre novel·la rural i novel·la urbana), que la modernització literària catalana

passaria, pel que fa a la narrativa, per la muntanya catalana?

Podem posar com a data clau d'aquest retorn al pagès tranquil, desacomplexat i refrescant l'any 1985, el de la publicació de *Pedra de tartera*, de Maria Barbal, escriptora de Tremp (Pallars Jussà), un període molt ric que ha tingut un altre dels seus cims amb l'èxit de la celebrada *Pa negre* (2003), d'Emili Teixidor, però també, en menor grau, amb una altra obra mestra, *Les veus del Pamano* (2004), de Jaume Cabré.

Un any o dos després de *Pedra de tartera* apareixen dos autors clau: Pep Coll (1949), de Pessonada, també al Pallars Jussà, i Joan Obiols (1952), de Peramola (Alt Urgell). Pep Coll ha utilitzat el passat, llegendari o històric, i el present dels Pirineus rurals, estàtics o transformats, no només per conrear tota mena de gèneres en prosa sinó per fer noves creacions formals. L'èxit que ha tingut a tot arreu corrobora l'actualitat, la creativitat i l'interès del ruralisme literari.

Joan Obiols també ha esborrat la frontera dels gèneres, bo i barrejant la història oral reelaborada, novel·lada amb elements de ficció, com ha destacat la crítica. Això a banda, "ha fomentat la consciència col·lectiva entre els escriptors del Pirineu", ha dit Joaquim Coll, i ha esperonat edicions com Garsineu i iniciatives com la festa del llibre pirinenc de Martinet (Baixa Cerdanya).

En aquest moviment hi han participat amics seus com Josep Espunyès (Peramola, 1942), poeta, narrador i folklorista, i Marcel Fité (Coll de Nargó, 1949), autor per exemple del recull *Històries*

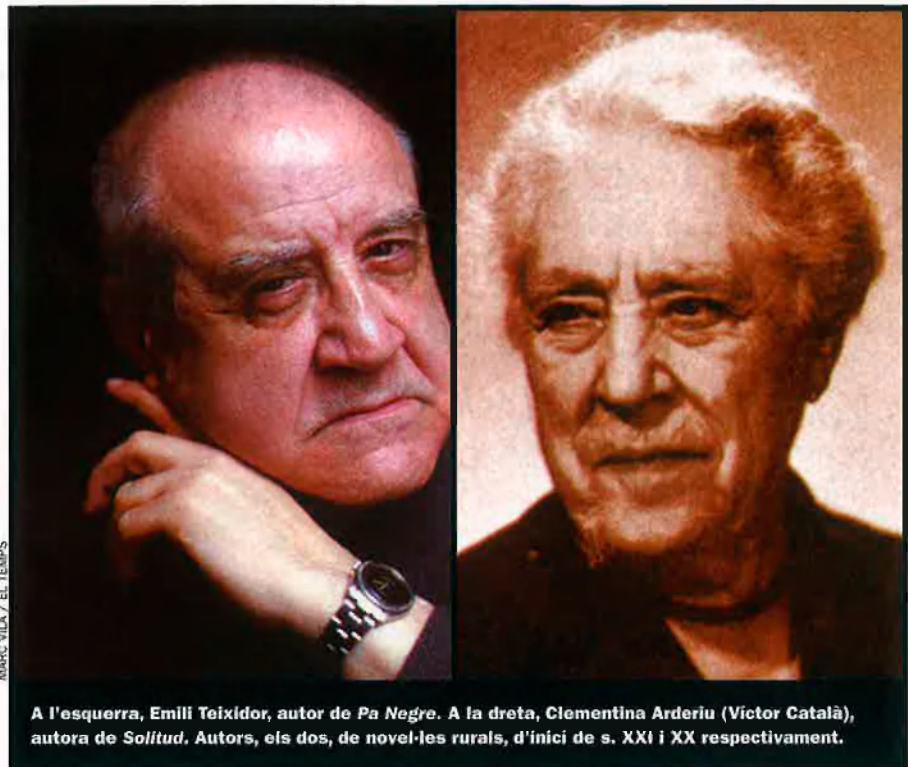
de vetllador (Pagès Editors, 1997), on descriu amb voluntat documental i senzillesa formal, a través de la vida de pagès, la llibertat, els somnis, la pobresa digna, el sentit de la vida d'un món que s'extingeix.

Molt imaginatives, potents i enriquidores són també les recents propostes d'Antoni Pladevall i Arumí (Taradell, Osona, 1961) i Albert Vilaró (la Seu d'Urgell, 1964). El primer és autor de les novel·les *La lliça bruta* (2001) i *Massey Ferguson 35* (2003), visions negres de la vida rural, disseccions de la brutalitat i primarietat humanes, estudis psicològics turmentats, que no han tingut prou repercussió perquè els llibres han estat publicats en una petita editorial. I el segon, de la celebrada *Obaga* (2003), publicada per La Magrana, una festa estilística, una radiografia amb humor de la vida actual del pagès ja plenament transformada per la mecanització i el progrés material.

I encara que la revifalla del ruralisme no sigui la causa principal, sí que ha comptat en la recent recuperació de la poesia –rural, en gran part– de Carles Fages de Climent l'operació impulsada des de Figueres i Barcelona en una suma de la iniciativa privada i el suport públic, arran del centenari del seu naixement.

A tot aquest moviment, caldria afegir les incursions paisatgístiques, com la que fa Miquel Descot (Barcelona, 1952) en el llibre *Muntanyes relegades*, publicat per Proa l'any passat. I també caldria parlar de ruralisme, i més en concret, d'un ruralisme poètic i molt estilitzat, en alguns grans escriptors de la Franja, com Mercè Ibarz i Francesc Serés.

El segon fenomen que constata la fi de la tírria ruralista és un cas concret però afortunat i molt significatiu de la manca de prejudicis amb la qual les noves generacions miren la novel·la rural. Es tracta de la recuperació del darrer gran escriptor ruralista de principi del segle XX, Eduard Girbal Jaume (Girona, 1881 – Barcelona, 1947), rescat apadrinat amb molt d'entusiasme pel poeta Enric Casasses, que també va apadrinar la recuperació del gran poeta rural Carles Fages de Climent. Edicions de 1984

A l'esquerra, Emili Teixidor, autor de *Pa Negre*. A la dreta, Clementina Arderiu (Victor Català), autora de *Solitud*. Autors, els dos, de novel·les rurals, d'inici de s. XXI i XX respectivament.

acaba de reeditar-li la novel·la *L'estrella amb cua* del 1919 i Casasses en destaca la prodigiosa llengua, la genial concepció i realització de la narració, l'explosió creativa i la sorprenent mestria narrativa. Aquestes virtuts també apareixen, segons Casasses, en la següent novel·la de l'autor, *La tragèdia de cal Pere Llarg* (1923), que esperem que reediti aviat Edicions de 1984.

L'escriptor va caure de seguida en l'oblit i durant la postguerra –ni en l'època de l'editorial Selecta, ni en la d'Edicions 62, a través de la MOLC o bé d'altres col·leccions– no es va pensar en ell, tot i que Josep Pla, que durant la joventut i amb Josep M. de Sagarra s'havia declarat enemic seu, va afirmar, ja de gran, que era una fita de la nostra literatura, el gran naturalista verista, mestre en l'obsessió pel detallisme pessimista i asfixiant, i que se l'havia oblidat injustament, com ara recorda Casasses en la introducció de *L'estrella amb cua*.

Girbal Jaume va tenir dues desgràcies. Primer, la mala sort d'aparèixer quan els prohoms noucentistes i ateneistes estaven cansats del naturalisme rural, fins al punt que només veien naturalisme en la novel·la rural, visió que cal refer de cap a peus, com es pot comprovar llegint

amb ulls nets d'etiquetes *L'estrella amb cua*, novel·la que fa més perfum poètic d'ironia que no pas la forta olor dels pantalons de pana. Aquest cansament el posa Josep Pla al *Quadern gris* en boca de Joaquim Borralleras, amic personal de Girbal Jaume i cap de la Penya de l'Ateneu Barcelonès. Borralleras només veu el naturalisme fotogràfic en Girbal Jaume, jutja el seu esperit curt i limitat i és clar i contundent en el menyspreu: "Girbal és simplement un desgraciat."

La segona desgràcia que va patir va ser que els mandarins de la postguerra van fer més cas a Borralleras que no a Pla i no van voler incloure'l a la nòmina dels grans autors, ni tan sols a la dels autors de segona fila. Potser perquè, a diferència dels tremendistes humanistes Víctor Català, Raimon Casellas, Josep Pous i Pagès o Prudenci Bertrana, no trafica amb grans temes i és, per tant, més difícil de copsar i analitzar, sobretot quan l'estudi literari o la simple descripció dels trets específicament literaris de l'obra queden substituïts pel comentari temàtic o historicista a causa d'una clara manca de gust per part del filòleg.

Lluís Bonada